Földrajzi Közlemények 2019. 143. 3. pp. 283–284.

KRÓNIKA

CSATÁRI BÁLINT (1949–2019)

Írásunk eredetileg köszöntőnek készült, amelylyel tanárunknak, kutatótársunknak és barátunknak a 70. születésnapja alkalmából szerettük volna kifejezni tiszteletünket és szeretetünket a Földrajzi Közlemények hasábjain. Azonban a sors közbeszólt, s korábban papírra vetett, bizakodó hangvételű sorainkat most a megemlékezés és a gyász hatja át. Ugyan a kerek évfordulót még megélhette CSATÁRI BÁLINT kollégánk, a számára készült jubileumi tiszteletkötet online kiadását még „kézbe vehette", de annak nyomdakész formáját már nem olvashatta el…

Sok időnek kell majd eltelnie, hogy múlt időben gondoljunk rá, hiszen élénken él bennünk karaktere, jó kedélye és vitalitása. Tekintélyes orgánumát, kedves, türelmes és nem utolsósorban humoros stílusát kutatók, tanárok és szakemberek százai ismerhették meg a hosszú évtizedek alatt. A több mint húsz évig általa vezetett MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetben, valamint a Szegedi Egyetem Földrajzi Intézetében több kutatógeneráció kinevelésében vállalt meghatározó szerepet. Sokan tőle tanultuk meg a kollegialitást, vagy éppen azt, hogyan érdemes szembenézni a kutatói lét hétköznapi kihívásaival, buktatóival. Abban is irányt mutatott, hogy hogyan fókuszáljuk szerteágazó földrajzi érdeklődésünket, így aztán sokan az Ő instrukcióri mentén találtunk rá hosszú távú kutatási témáinkra. Figyeltük bölcsességét, tisztánlátását és tenni akarását. Intézetigazgatóként és csoportvezetőként számos alkalommal nyugtatott meg minket és mutatott rá higgadtan arra, hogy érdemes megbecsülni minden egyes apró lépést és tudományos eredményt. Fülünkben csengenek szavai: „Meglátjátok szakemberként, értelmiségiként végül majd hozzájárultok egy jobb alföldi élethez, egy szebb világhoz". Vannak, akiket CSATÁRI BÁLINT hihetetlen munkabírásával, aktivitásával, tartalmas és egyben szuggesztív előadásaival nyűgözött le. Minket „fiatalokat" (gyakran csak így szólított minket) sokszor azok az idézetek fogtak meg, amelyekkel gyakorta előrukkolt. Ezek közül most az egyik kedvenc szerzőjének, Weöres Sándornak a sorai jutottak eszünkbe:

„Mulandó minden forma és jelenség-
elbontható a hegycsúcs és parány:
mint állapot: halandó mindahány
s mint állomány: időtlen, tiszta fenség."

CSATÁRI BÁLINT 1949. augusztus 13-án született Karcagon. Középiskolai tanulmányait a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumban végezte. Felsőfokon a József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karának matematika-földrajz szakán végzett 1973-ban. Ezt követően 1973 és 1975 között a JATE Gazdaságföldrajzi Tanszékének gyakornoka volt. 1975-ben a „Természeti és társadalmi tényezők kölcsönhatása Sárrét népességére és településhálózatára" című tézissel egyetemi doktori oklevelet szerzett. Az egyetemi évek után visszatért korábbi alma materébe, ahol 1975 és 1980 között középiskolai tanárként dolgozott. 1980 és 1983 között az MTA Tudományos Minősítő Bizottságának aspiránsa volt, majd 1984-ben „Szeged járás tanyarendszerének népesség és településföldrajza" című tézisével kandidátusi fokozatot szerez. 1984-től az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének, majd az MTA Regionális Kutatások Központja kecskeméti Településkutató Csoportjának tudományos munkatársa, később osztályvezetője volt. 1986-ban a József Attila Tudományegyetem címzetes, majd félállású egyetemi docense lett, oktatási tevékenységét egészen a 2010-es évek elejéig töretlenül folytatta. 1992-ben az MTA Regionális Kutatások Központján belül megalakult az Alföldi Tudományos Intézet, amelynek igazgatói posztját töltötte be egészen 2008-ig. Ezután az intézet kecskeméti osztályát vezette 2008 és 2010 között. Intézeti munkája mellett 1999 és 2002 között Széchenyi Professzori Ösztöndíjat nyert. 2010-es nyugállományba vonulása után 2011-ben felkérték az újjászervezett Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat tanács elnö-

kének, a posztot 2013-ig töltötte be. 2018-tól az MTA emeritus kutatója volt.

Pályája elején település- és népességföldrajzzal foglalkozott, publikációi tematikai sokszínűségében az Alföld jelenti a kapcsot. A rendszerváltás után figyelme a területfejlesztés, a térségi szerveződések ekkor megjelenő új egysége a kistérség felé fordult. Ezzel párhuzamosan az Alföld továbbra is megmaradt fő kutatási irányként, melynek bizonyítéka az Alföld I. és az Alföld II. Kutatási Program. Empirikus vizsgálatainak eredményei több kormányzati döntés tudományos megalapozását szolgálták, melyek közül az Országgyűlés Alföld Határozatát emelhetjük ki elsősorban, de írásai emellett alapkövét képezték a hazai agrár- és vidékpolitikának, valamint jelentősen hozzájárultak az Európai Uniós csatlakozásra való felkészüléshez, később az ágazati politikák hazai viszonyokra történő alkalmazásához. Kutatói pályája utolsó harmadában visszatért „gyökereihez" és újra a tanyák helyzetével, valamint általában a vidék természeti és társadalmi problémáinak feltárásával foglalkozott. Tudatosan törekedett arra, hogy az által felhalmozott tudást és eredményeket vidékföldrajzi kontextusba helyezze és e tudományszakágat meghonosítsa hazánkban. Vidékkel foglalkozó publikációinak eredményei jelentős hatással voltak a hazai agrár- és vidékpolitikára, ennek elismeréseként lett a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat tanácsának elnöke. Nemzetközi szinten elismert kutatói, intézetvezetői munkája mellett fontos megemlíteni tudományszervezői és oktatási tevékenységét is. Az előbbi esetében a lengyel-magyar akadémiai kapcsolatok ápolását, illetve az alföldi kutatói hálózat megszervezését emelhetjük ki, míg utóbbi tekintetében az SZTE-n, valamint a Kecskeméti Főiskolán végzett tanító munkája érdemel figyelmet. Témavezetőként és oktatóként két doktori iskolában is dolgozott, témavezetésével kilenc PhD disszertáció és két kandidátusi értekezés készült el sikeresen.

Egészen a közelmúltig a hazai terület- és vidékfejlesztés elismert szakértőjeként tevékenykedett, élete során kimagasló eredményeket ért el a település- és vidékföldrajz területén. Kutatásai közül kiemelkednek az Alföld nagytájához kötődő munkák, ezen belül is a tanyák helyzetével és jövőjével foglalkozó írások. Szűkebb hazájára vonatkozó munkái mellett jelentősek az ország területi fejlődésével, a kistérségekkel, a területi különbségek mérésnek módszertanával, a vidéki területek lehatárolásával, a rendszerváltás után rurális átalakulás elemzésével foglalkozó publikációi is.

Kutatói szemléletében a földrajz duális jellege mellett alapvetően az emberközpontúság volt a meghatározó, ami nemcsak tudományos műveiben, de társadalmi szerepvállalásában is megnyilvánult. Háromszáznál több tudományos publikációja mellett több mint száz ismeretterjesztő, vagy a társadalmi problémákat, térfolyamatokat közérthetően bemutató hosszabb-rövidebb írása jelent meg. Több alapítvány kuratóriumában, illetve egyéb szervezetekben végzett munkát a közösség érdekében, ezek közül a Tanyakollégiumot és a részben általa alapított Magyar Ruralisztikai Társaságot érdemes megemlíteni. Közéleti tevékenységét Bács-Kiskun megyében, de országosan is több díjjal, kitüntetéssel ismerték el.

Nehéz elfogadni, hogy nem lesz több alkalmunk találkozni vele. Nem küldhetjük el neki legújabb írásainkat, hogy aztán megvitassuk azokat, többé már nem dolgozhatunk és gondolkodhatunk közösen vele. Szellemisége és egyénisége azonban írásaiban és elhangzott szavaiban továbbra is köztünk él. Sorainkat épp ezért egy hozzánk intézett mondatával zárjuk, amely hivatásszeretetére, közvetlenségére és élettapasztalatára egyaránt példa: „Fiatal barátaim, a kutatói életpálya viszontagságos és élethosszig tartó tanulással jár, de szabad szellemi munkát és a társadalom számára hasznos hivatást nyújt, ami nagy kincs a mai világban".

Nyugodj békében, Bálint!

FARKAS JENŐ ZSOLT – KOVÁCS ANDRÁS DONÁT